

Documentar

Abordări diferite în statele membre UE privind controlul ratelor dobânzii

Consultarea literaturii economice arată că există diferențe considerabile în atitudinea statelor membre UE în ceea ce privește reglementarea prețului creditului de consum:

- unele state membre au introdus plafoane stricte de rate ale dobânzii, întrucât creditele cu prețuri înalte pot agrava situația financiară a consumatorilor și reflectă proasta funcționare a piețelor, în special pentru credite de valoare mică;
- în multe din statele membre care au reglementat domeniul, acestea au abordat în general categorii specifice de împrumuturi și măsurile respective s-au întemeiat pe studii de impact care au ținut cont de situațiile din piețele respective
- alte țări justifică absența unor asemenea reglementări, în special prin aceea că plafoanele vor reduce accesul la credit, mai ales pentru persoanele cu mijloace financiare modeste.
- În plus, trebuie precizat că și în situația în care reglementează prețul creditului, statele membre UE se diferențiază în legătură cu gradul și modul în care realizează aceasta.

Tipuri de restricții asupra ratelor dobânzii

Înainte de a analiza experiența în domeniu a unor state membre UE, este util să fie prezentată o tipologie a restricțiilor asupra ratelor dobânzii la credite. Un studiu IIF/ZEW din 2009¹, întocmit de către un grup de experți pentru Comisia Europeană, definește termenul “restricții asupra ratelor dobânzii” ca însemnând toate prevederile legale care limitează prețul în contractele de credit.

Potrivit acestui studiu, restricțiile privind ratele de dobândă (interest rate restrictions - IRR) se clasifică în **restricții directe** asupra *nivelului ratelor* de dobândă (dobândă convențională, penalizatoare) și **restricții indirecte** asupra *metodelor de calcul* (dobânda anuală efectivă - DAE, dobânda compusă, variabilitate), **alte restricții în privința elementelor de cost** și **restricții privind parametri ai creditului** (rate, scadență, suma creditului). Restricțiile directe limitează rata contractuală sau nivelul dobânzii ce pot fi aplicate, în timp ce restricțiile indirecte au impact asupra costului creditului.

Precizăm că restricțiile directe pot îmbrăca forma unor **plafoane absolute**, fixe (Grecia, Irlanda, Malta) sau a unor **plafoane relative** bazate pe o rată de referință (Belgia, Estonia, Franța, Slovenia, Germania, Italia, Olanda, Polonia, Portugalia, Slovacia, Spania, Slovenia). Plafoanele relative pot fi bazate pe o rată de referință a băncii centrale/rată de dobândă legală (referință exogenă) sau pe o rată medie a dobânzilor pieței (referință endogenă). **Plafoanele ce depind de o referință exogenă prezintă dezavantajul că este foarte dificil de stabilit nivelul lor corect, astfel încât să nu se producă perturbații importante pe piațe.**

Unele țări au plafoane numai în mod excepțional: de exemplu, în Spania, **plafoanele se aplică numai pentru creditul în descoperit de cont** și anumite împrumuturi pentru locuințe cu caracter social; în Irlanda numai pentru uniuni de credit și “moneylenders”; în Grecia pentru non-bănci; în Olanda sunt excluse creditele ipotecare etc.

Se declară adesea în spațiul public autohton că toate țările Uniunii Europene, cu excepția României, aplică plafoane de credit. Studiul ZEW a identificat 14 țări care aplicau plafoane asupra dobânzilor contractuale de stipulat în contracte de credit tipice. **Alte 13 țări nu aveau astfel de plafoane.**

Situația plafoanelor de rate ale dobânzii în țări UE selectate

Secțiunea de față a articolului prezintă situația plafoanelor aplicate asupra ratelor dobânzii contractuale remuneratorii (restricții directe) în țări selectate din UE: Germania, Spania, Marea Britanie, Franța, Slovacia, Slovenia.

- **Germania**

În această țară **nu există un plafon stabilit prin lege care să limiteze nivelul dobânzii la credite.** Totuși, jurisprudența - bazată pe decizii ale instanțelor judecătorești - limitează flexibilitatea entităților ce oferă împrumuturi, impunând ca acestea să nu solicite dobânzi mai mari decât dublul ratei medii a pieței. Jurisprudența impune și o a doua condiție, prin limitarea plafonului la o marjă fixă predeterminată, stabilită la 12 puncte procentuale peste rata medie a dobânzii. În cazul unei dobânzi medii de 30%, plafonul va fi de 42%, față de 60%, dacă s-ar aplica numai prima regulă. Din iulie 2013, ratele medii ale pieței (inițial calculate de Bundesbank) sunt cele comunicate de Banca Centrală Europeană (BCE).

- **Spania**

Spania se află la **inceput de drum** în ceea ce privește introducerea unor plafoane obiective la dobânzile aferente creditelor bancare. **Există limite doar pentru anumite categorii specifice de împrumuturi: împrumuturi în descoperit de contⁱⁱ și împrumuturi pentru locuințe cu caracter social.** Prin urmare, ratele dobânzilor la creditele pentru consumatori se stabilesc, în general, în mod liber conform înțelegerii între părți. Totuși, în această țară există o interdicție generală a camătei care nu limitează protecția exclusiv la consumatori. Pe piața financiară, interdicția apără interesele oricăror persoane care contractează credite bancare, indiferent dacă sunt consumatori sau nu. În conformitate cu legea Azcarate din 1908, încă în vigoare, se sancționează drept camătă, printre altele, “orice contract de împrumut în care se stipulează o dobândă superioară celei normale a banilor, ce este în mod manifest disproporționată”. În Spania, nu există o rată oficială a camătei, plecând de la care orice dobândă superioară să fie declarată camătă. Camăta este un concept relativ care se determină ca exces de costuri peste media pieței. În materie de camătă, tribunalele decid de la caz la caz, formându-și în mod liber convingerea lor. Totuși, jurisprudența consideră că există camătă când dobânzile depășesc dublul dobânzii medii ordinare pentru operațiuni din categoria celei analizate (Decizia 628/2015 a Tribunalului Suprem din 25 noiembrie 2015). Ratele medii au ca referință “ratele de dobândă practicate de entități” care sunt publicate de banca centrală a Spaniei. Totuși, entitățile pot justifica existența unor circumstanțe excepționale care să explice stipularea unei dobânzi mai

mari decât cea normală a banilor. Utilizând conceptul de camătă, instanțele judecătorești au anulat anumite împrumuturi pe care le-au considerat ca încălcând legea privind camăta.

În **noiembrie 2017, Congresul Deputaților** din Spania, la inițiativa Partidului Popular, a aprobat o propunere prin care **a cerut guvernului acestei țări să elaboreze o nouă reglementare** care să întărească protecția utilizatorilor de servicii financiare prestate de entități care nu sunt supravegheate de niciun organism oficial (de ex. Banca Spaniei și CNVM). Solicitarea are în vedere faptul că sectorul creditelor private acordate de entități nefinanciare s-a dezvoltat puternic în Spania în anii care au urmat crizei economice. În cadrul acestui sector, există o puternică varietate în modul de acordare a finanțării private, de la împrumuturi cu garanții ipotecare, minicredite rapide care se acordă prin telefon mobil sau Internet și inclusiv credite garantate prin amanetarea de vehicule. Mulți dintre creditorii privați sunt domiciliați “off-shore” și toți se caracterizează prin costul ridicat al finanțării oferite clienților lor, un exemplu de credit cu dobândă de peste 5.000% (rata anuală efectivă) fiind prezentat pentru exemplificare în ședința plenară a Congresului Deputaților din 17 noiembrie 2017. Este posibil ca reglementarea solicitată guvernului să conducă la stabilirea de plafoane de dobânzi în sectorul creditelor private acordate de entități nefinanciare, în special în legătură cu “creditele rapide”.

- **Marea Britanie**

În general, Marea Britanie poate fi considerată ca **o țară care aplică controale subiectiveⁱⁱⁱ în privința ratelor dobânzii** instanțelor judecătorești revenindu-le sarcina de a determina dacă relația dintre creditor și debitor este incorectă pentru acesta din urma. În acest sens, în studiul IIF/ZEW din 2009, Marea Britanie nu a fost menționată ca țară ce aplică restricții directe asupra dobânzilor, deși legislația națională stabilea o limită în privința nivelului ratelor dobânzii pentru uniunile de credit (“credit unions”). Poziția adoptată de autorii studiului se explică prin aceea că împrumuturile uniunilor de credit dețineau o pondere redusă în totalul creditării. În anul **2015**, în Marea Britanie a fost introdus un **plafon asupra dobânzilor la împrumuturile cu cost ridicat, ce sunt acordate pe termen scurt (“high cost short-term credit - HCSTC”)**. Măsura privește doar un segment al unui sector de creditare relativ marginal (“high-cost credit”), aflat în opoziție cu “mainstream credit”.

În ceea ce privește camăta, potrivit raportului IIF/ZEW, aceasta este considerată a reprezenta împrumuturi acordate cu dobânzi excesive sau exorbitante, dar nu există un astfel de termen în legislație și nu există sancțiuni legale pentru un astfel de comportament dacă entitatea ce acordă împrumuturi este autorizată de autoritatea de reglementare competentă.

În decursul timpului au fost făcute încercări de asociațiile de consumatori de a se introduce plafoane de dobânzi, inclusiv prin înaintarea de amendamente în acest scop cu ocazia discutării unei noi legi privind serviciile financiare în anul 2010. Aceste amendamente nu au fost agreate, dar Guvernul a însărcinat Office of Fair Trading să analizeze problematica plafoanelor de dobânzi ca parte a unei analize mult mai largi privind piețele de credit cu costuri înalte ale dobânzii. Un raport final a fost publicat în iunie 2010. În 2011, guvernul britanic a solicitat un raport Universității din Bristol în privința impactului costului total al introducerii unei limite de dobândă pe piața creditului cu cost înalt. Concluziile celor două rapoarte au convins guvernul britanic că, la acel moment, impunerea unui plafon variabil asupra costului total al creditului nu era soluția de rezolvare a problemelor ce afectau consumatorii pe piețele de credit pe termen scurt. Totuși, guvernul nu a vrut să închidă calea unei soluții de acest tip în viitor. În consecință, guvernul a introdus în Legea privind Serviciile financiare din 2012 atribuții în domeniul stabilirii plafoanelor de dobândă pentru creditele HCSTC pentru noua autoritate de protecție a consumatorilor din sectorul financiar (Financial Conduct Authority - FCA), care era programată a-și începe activitatea în aprilie 2014. FCA a decis să limiteze prețul împrumuturilor cu cost înalt și pe termen scurt, începând cu data de 1 ianuarie 2015, pentru o perioadă de probă de 2 ani. În acest sens, au fost introduse trei limite: dobânda la împrumuturi nu poate depăși 0,8% pe zi din suma împrumutată; există o limită în privința costurilor în caz de default de 15 lire sterline; și limita totală de cost înseamnă că împrumutatul nu va trebui niciodată să ramburseze mai mult de 100% din suma împrumutată. Precizăm că un **împrumut cu cost înalt pe termen scurt** este definit în manualul FCA drept un credit reglementat care are o **rată anuală efectivă de cel puțin 100%** și trebuie să fie rambursat (sau substanțial rambursat) în termen de un an. De asemenea, definiția exclude o serie de împrumuturi specifice pe termen scurt. Limitele amintite mai sus au fost înnoite în anul 2017, pentru o perioadă de trei ani. În prezent, FCA analizează celelalte piețe de credit cu cost înalt pentru a determina dacă sunt necesare intervenții de politică.

- **Franța**

În Franța, **legislația privind camăta determină stabilirea de plafoane asupra ratelor de dobândă** practicate de instituțiile de credit și societățile de finanțare. Potrivit art. L.313-3 din Codul Consumului, orice împrumut convențional acordat la o rată globală efectivă care depășește, la momentul acordării, cu mai mult de o treime rata efectivă medie practică în cursul trimestrului precedent de către instituțiile de credit pentru operațiuni de aceeași natură ce comportă riscuri similare, constituie un împrumut acordat în condiții de camătă. Instituțiile de credit nu pot acorda un împrumut cu o rata superioară plafonului privind camăta aplicabil.

În prezent, plafoane privind camăta sunt aplicabile în situația a patru categorii generale de împrumuturi:

- împrumuturi de consum acordate particularilor;
- împrumuturi imobiliare acordate particularilor;
- împrumuturi acordate persoanelor juridice care nu au o activitate economică;
- descoperit de cont acordat întreprinderilor.

Urmare legii pentru inițiativă economică din 1 august 2003 și a legii din august 2015 în favoarea întreprinderilor mici și mijlocii, celelalte tipuri de împrumuturi către întreprinderi nu mai fac obiectul unor rate de dobânzi plafonate.

Ratele efective medii practicate de instituțiile de credit și de societățile de finanțare (cuprinse într-un eșantion), în baza cărora se obțin ratele plafon privind camăta, sunt calculate de către Banca Franței. Pentru creditele de consum sunt stabilite trei plafoane în funcție de mărimea creditului, ratele fiind mai ridicate pentru împrumuturile de valori mai mici datorită impactului mult mai mare al cheltuielilor fixe de acordare a finanțării în calculul ratelor efective. De exemplu, plafonul de dobânda pentru creditele cu o valoare mai mică de 3000 de euro este de 20,88 %, în timp ce acest plafon este de 5,85% pentru creditele cu o valoare mai mare de 6000 de euro.

- **Slovacia**

Slovacia aplică un **sistem obiectiv de control** asupra ratelor dobânzii la creditele de consum. Potrivit legislației naționale, dobânda maximă permisă este de două ori valoarea dobânzii anuale efective medii la tipul respectiv de credit de consum acordat de instituțiile de credit și

sucursalele băncilor straine pentru trimestrul ce precede încheierea contractului de credit (exista **31 de plafoane în funcție de tipul, suma și scadența creditului**). Ratele de referință sunt stabilite de către Ministerul de Finanțe în colaborare cu Banca Națională a Slovaciei, pe baza informațiilor transmise de entitățile precizate în legea privind creditul de consum. Plafoanele fixe sunt stabilite cu o frecvență trimestrială și sunt publicate pe pagina de web a Ministerului de finanțe al Republicii Slovace.

- **Slovenia**

În legislația slovenă, există mai multe tipuri de restricții aplicate asupra nivelului dobânzilor. **Pentru creditele de consum, plafonul de dobândă este de doua ori dobânda anuală efectivă medie pentru bănci și băncile de economii**, publicată de Banca Sloveniei, de doua ori pe an, în Buletinul Oficial. Banca centrală calculează mai multe plafoane de dobânzi în funcție de scadența și suma creditelor. Potrivit raportului IIF/ZEW din 2009, plafoanele se aplică numai în relație cu creditul nebanancar.

Concluzii

Impunerea de restricții asupra dobânzilor la credite reprezintă o problemă complexă, țările din UE având abordări opuse în această privință. Unele țări utilizează anumite forme de restricții asupra creditelor, altele justifică absența acestora prin faptul că ele reduc accesul la credite și sunt de natură să provoace distorsiuni grave în economie. În țările care aplică restricții, un instrument utilizat adesea este reprezentat de legislația împotriva camătei. Țările care au plafoane, în marea lor majoritate, au optat pentru cele relative. Cele mai multe dintre acestea stabilesc plafoane bazate pe referințe endogene (rate medii ale dobânzilor pieței). Foarte puține țări folosesc plafoane ce se construiesc plecând de la referințe exogene (de ex. rata de referință a băncii centrale) datorită faptului că este dificil să se stabilească nivelul lor optim. Există țări ce au o rată unică de dobândă, dar cele mai multe optează pentru stabilirea de rate multiple pentru diferite tipuri de credit, sume împrumutate și scadențe.

ⁱ Documentul intitulat “Study on interest rate restrictions in the EU” a fost elaborat de experți ai Institut für Finanzdienstleistungen e.V. și Zentrum für Europäische Wirtschaftsforschung GmbH. El conține un inventar cuprinzător al tipurilor de restricții asupra ratelor dobânzii care existau la momentul realizării sale în statele membre ale UE și o evaluare a impactului acestora, atât asupra piețelor de credit, cât și a populației.

ⁱⁱ Restricția legală se referă la dobânda aplicabilă la facilitatea de descoperit de cont la conturile curente ale consumatorilor, care nu poate depăși, exprimată ca DAE, de 2,5 ori dobânda legală (informații referitoare la martie 2011). Rata dobânzii legale este stabilită în fiecare an prin legea bugetului.

ⁱⁱⁱ Controalele obiective implică stabilirea de plafoane de dobânzi prin lege, în timp ce controalele subiective înseamnă implicarea instanțelor judecătorești în stabilirea, în cazuri concrete, a caracterului excesiv al ratei dobânzii.